

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 26. ЈУНА 1894.

ПЕСНИШТВО

НОЋНА ПЕСМА

Бледо светило ноћи прелази висине зрачне
А ветрић носи мирис сањивог нежног цвета;
И анђо сна и мира слази на горе мрачне
И шуми лаким крилом и лебди изнад света.

Спокојно очи сведи и засни на мом крилу
И сневај слатки санак младости своје медне,
Нек твој херувим штити душицу твоју милу
И бујне груди твоје, пуне чистоте чедне.

Ал' кад се дигне покој и сенка тавне ноћи
И мој те пољуб прене да зора на свет ходи,
Дивотно моје лане, отвори дивне очи —
Нек се са већа твојих најлепше сунце роди!...

Јов. А. Дучић

ПУТ

Влажни ветар душе преко пуста рита
Кличе бели вивак, шуми танка сита.

Иза уске реке из густог шевара
Коледице вире убогих рибара.

Ту где друга јада осим глади нема
Усамљени рибар вечеру спрема

Ил уз песму, што се по ветру разлеже,
Крај димовне ватре крпи танке мреже —

Еј, али у мене ни песме ни глади,
У души су мојој преголеми јади:

Данас ме је моја драга оставила:
Мино бих к'о ластва да имадем крила,

Да не гледам места надања бескрајни'
Куд сам пролазио на састанак тајни —

Срце ми се кида, душу хвата страв,
Кишица промиче, дан се већ смркава.

Ајд, пријашко, брже речицу премости
Па продужи тихо мој пут без радости —

Влажни ветар душе преко пуста рита,
Кличе бели вивак, шуми танка сита...

Ленскић

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пречцима, прсну куд који, не толико да изнесу главе, колико да се спасу од Господарева. Ми се приморци нађемо на муци, те да сачувамо чашре, оставимо благо, побацамо са себе нешто терета и полетимо за осталијема, спуштајућ се низ оне стравичне врлети, као дивље мачке. Међутим поћера осу на нас неколико гроздова; први пут у своме вијеку осјећао сам како ми танад зује око ушију. Ипак нас добра срећа и овђе послужи, те сви здраво умакнемо, осим некога Гљујића, кога једно зрно погоди у десну слабину. Авај, браћо и господо! Увијек ћу се тога несрећника сјећати. Кад виђох е посрну, притрчах к њему, да га упртим на раме.

— Ала си стока! — викну на ме Суљо — Што се мучиш са том цркотином? Мани га се и немој лудо изгубити главу; та пропао је свакојако!

Не шћех ипак да га послушам, но поћох даље, носећи увијек оног јадника на леђима; ал' у неко доба стадох од умора, те га за час спустих уз једну хридину. Суљо приђе — да га Бог убије — и опали кубуру у рањеникову главу.

— Желио бих виђети онога, који ће га познати! — рече, гледајући у размођену лубању, коју сивија бијаше разлијела по околним стијенама.

Ето вам, господо, како сам дивно живовао.

Сјутрадан, осврћућ се при хладној свијести на онај грозни приказ, жаљах у велике, што и сам не бијех уз оног невољника заглавио, да даље душу не гријешим.

Уз то ме сјетно и забринуто лице Ђулићево увијек на моје пријеступно живовање подсјећало. Сирота цура бијаше грдно опала и у лицу смледнула, те би се чисто клонила да ме у лице погледа, а нећелом у цркви, кад би нам се погледи сусрели, упирали би прстом у распеће над великијем жртвеником, дајбуди да ме опомене, е Бог све види и биљежи.

Мени би ударила сваки пут крв на образе, а срце се једанак укочило. Па би ми падала на ум она изрека оца Саватије: »Треба дати цару царско, а Богу божје!« И ја бих озбиљно мозгао да се махнем проклета заната и повратим на људско живљење; било је часова, кад сам се лијепо сам од себе стидио и своје неваљалство живо осјећао.

На жалост, те би се благородне мисли као облак распреле, чим бих се опет састао с Ка-

лабрезом, који вјешто знаћаше да подстиче моју грамљивост за лакијем добитком; сјем тога, ону честиту жицу, те у мени не могаху да утамане зли савјети, настојао сам да забашурим пићем.

Отприје не могах ни да сносим жестоко пиће, а сада ми се пуста дропуља низ грло омицаше као сурутка: зао биљег кад младу чоћку ракија ослача!

Само се каже, да сам у потоће вријеме старог попу сваком приликом избјегавао. Ипак једног јутра наиђем на њега крај манастира Савине; бијаше суботњи дан, те се старац враћаше с Новскога пазара на своје отрцаном кљусету. Кад ме виђе, устави коња, погледа ме до у дно душе, па ће ми очински:

— Аћиме, ти не хће да ме послушаш, но се на зли пут даде! Е ради, синко, што ти драго, на твоју ћеш душу маћи... само пази, болан, да те снаће какво грдило: нијеси сам на овом свијету!

Не имадох образа да му шта одговорим, но се скуњих и сав збуњен прићох његовој жуткастој руци. Мислим, да су ми у тај час сузе на очи бљунуле.

Два-три дана за тим, на саму годишњицу очине ми смрти, поћем у сеоско гробље, као што је код нас обичај, да му се помолим за душу.

Кад али где ненадне! Над чедном очинском раком затечем Ђулића, ће клечи у трави и премеће бројанице.

Од онога немилог ивата у вођиној кући не бијасмо се још никад на само састали.

Она ме у први мах не спази, те се нехотице уставих, да је ишно промотрим с леђа.

У томе се цура окрете, па ме угледа за собом.

— Аћиме, рече потмулим гласом, дошла сам да се за те Богу помолим, за ову хришћанску душу. И ако сиромашак, он је честит чоћк био... Аћиме! Ти не хће да његовијем трагом поћеш, но ме љуто удвијели... еј, да си ме искрено љубио, не шћаше то тако проћи!

И младица одмахну руком и побјеже главом без обзира, а ја остадох дуго ту на очиној гробници, обезумљен и сатрвен оним тужним ријечима, које су ми непрестано у ушима зујале.

Ко би могао исказати што сам у тај мах осјећао, која ли ми се горчина по срцу разли; тек толико знам, да ми се крупна гука у грлу скупи и хоћах чисто од јада да свиснем.

Шта бих вам крио? Укротих се као јање,

поништих у себи сваку искру несташности, на и мушкога поноса, те по трећи пут пођох Јејини, да га кумим и богорадим, да ме за посинка прими; а ја ћу се, рекох, манути пу-столовског живота, манућу се кријумчарења; падох преда њ на кољена, заклек га свачим на свијету... ама не могох да га умекшам.

Округни вођ не хће да ми се смилује; шта више, не хће, паc један, ни да повјерује мојој тузи и моме кајању!

Ја наставих пређашње живовање.

Ама ну-ти јада изненада: одједном се Ђулче моје разболи, и то тако страшно разболи, да се већ стрепило хоће л' и остати.

Еј, ко не зна што је истинска љубав, тај ће се тешко мојој муци домислити. Кроза цио мјесец дана не могоше моји клети ортаци да ме никуд из куће измаме. По вас боговетни дан пиждрио бих у прозоре мојега злата, као, сачувај Боже, човјек, који је из свијести изишао.

Ну, како јаки Бог даде, и та мука прође! У прве јагоде поче цура да се малко придиже и најзад, једног јутра, обрадова се моје срце, видећи је на ногама, ће се сунча пред кућом на клупици.

Блиједо јој лице бијаше развучено од препаћених бола; чињаше ми се махом преображена; ал' и ујак њен као да бјеше сасвим други чоџк постао; непрестано уза њу, настојаше да јој угађа, као рођени отац.

Не могох чисто својим очима да вјерујем.

Пропитам се по комшилуку и, на моје велико чудо, сви ми потврде како се вођ наједаред према својој сестрићни мимо реда умилостивио; сад је, веле, пази као мало воде на длану, и од ње друго не тражи, по да се махне сасвим... Аћима кријумчара.

Она му то бијаше канда и обрeкла. Јадно моје Ђулче!

То да знате, да у први мах не шћедох томе преобрату у ђевојчином срцу да повјерујем. Па опет изгледаше, као да је збиља тако... Грозни Јејина бијаше постао кротак као голуб, а цура се чисто либљаше и да ме у лице погледа.

Бојећи се каквој сплетци, какву наговору с вођине стране, а да цуру од мене одбије, стадох прежати згоду, како бих је уловио ће на само, па да бар сазнам на чему сам.

То је лакше било смислити, него ли извести, јер се сада ујак посве ријетко с крај ње мицаше.

Напокон, једне вечери, подметнем једно чељаде, које пође и вођу јави за неки контрабанат, што се тобож те ноћи с мора чека, и он збиља свјерује и похита махом да своје људе углави. Тек што Јејина из куће испаде, а ја полетим онамо, не ћу ли цуру затећи на прозору. Кад ја под вртовљи зид, а оно чујем Ђулићев глас и кроз вечерњу тишину разберем из ђевојчиних устију ову сјетну китицу:

Тавна ноћи, пуна ти си мрака,

Срце моје још пуније јада.

Јад јадујем, ником не казујем:

Мајке немам да јој јаде кажем,

Ни сестрице да јој се потужим...

Лист као сокò припнем се на зид и, у колико би оком тренуо, прескочим на другу страну.

Цура се бијаше шћућурила у једном закутку да залијева цвијеће, те ме одмах не примјети, и настави једнако своје умиљато појукање.

Да сто година живим, сјећаћу се увијек тога часа, господо, јер су то ствари, које се не могу заборавити. На њојзи бјеше љубичаста хаљина, која јој стајаше као да је порасла на њој; да се заклони од вечерње влаге, бијаше преметла преко главе бијели везени чаршав, који јој засјењиваше гараво лице, куд и камо смледнуто скорашњом болешћу.

Чини ми се као да још гледам онај густи шимширов грм, по којему цура бијаше растрла неколико ујакових огрљака.

С противне стране простирало се плавичасто море, ограђено рујнијем зреником, што се у даљини слијеваше с небом у једну боју. Према нама, на десно, пржинаста обала Мељинска, а на крај ње, на брежуљку једном, живописни манастир Савина са својом богатом шумом ловора и кипариса.

У зраку бјеше све мирно и непомично: права сутонска тишина.

Ја се полагацко... полагацко примакнем цури, па је зовнем по имену:

— Ђулићу!

Она се махом окрете, цикну лагано, по постаја часом, па ми повјерљиво приступи.

— Аћиме — промуца уздрхталим гласом — ти зар науми да ме упропастиш... Не бих жалила што си дош'о, али...

— Али пошто за ме више не мариш — прекинем је ја бонијем осмијехом — то се бо-

иш да не ујак твој овђе не затече... Буди мирна, не ће ме он уза те наћи.

Она ме погледа у очи и тиха сјета разли јој се по лицу.

Понда ме ухвати за руку и приведе једној гвозденој клупи уза живицу, на којој би обично вођ хладовао.

— Сједи, Аћиме, — рече — хоћу да се с тобом поразговорим.

Ја не шћех да сједнем, но се спустих на кољена, наслових лактима на клупу, турих главу у шаке, па јој рекох:

— Збори.

Она се часом прибра, па овако започе:

— Аћиме, мој Аћиме, слабо ли ме познајеш!... Кад сам у највећој муци и огњу лежала, свагда сам на те мислила... па ми се често пута срце каменило и свакојаке страве обузимале, промишљајући на твоју заваћу с ујаком и на страшну судбину, која те можда чека...

— Ох, знам ја куд си окренула — упадох слежући раменима — хоћеш да ме плашиш ујаком!

— Немој тако, Аћиме, није о њему говор... но бих рада била да ти потанко испричам, што ми се једне ноћи, док болесна лежах, у сну призрело; а можда је сам Бог хтио да ме онај грозни сан обиде. Да-ну послушај, Аћиме, тако ти хљеба, што смо заједно похарчили, па ми реци: није ли ово неко божје знамење.

И ђевојка потмулим гласом овако настави:

— Једне ноћи на исход влашића угледам те у сну, таман у томе гуњу, што је сад на теби, гуњу свиленом, Аћиме, што се прије додикује чоћку вичну да у памуку и вуни лежи, него ли сиромашком сину... ама нека, оставимо то сад на страну. Еле, чињаше ми се, као да те гледам ће са неколико другова сједиш у једној крчми у новском предграђу; ти ми се људи — не буди ти жао, Аћиме — учинише све саме лоле и протуве. Пред вама је стајао бардак далматинског вина, с којим се непрестано ређасте. Пошто се добро накрасисте, један од вас трже иза паса снопић играњих карата и предложи пусти »мауш«, и ето вас скоро задубљених у игри. Не прође много, а оно се почесте међу собом кавцити, док свеодједном нечесов дугајлија, којему срећа бијаше окренула стрмоглавице, скочи иза трпезе и навали на те сваке јаде, да му паре враћаш, што си му, вели, на игри занио... Ри-

јеч по ријеч, дође и до густих, те пошто се ухватисте у коштац и неко вријеме повукосте по соби, ти се некако изви, шчена с трпезе празну чашу, те оног злосретњика... пуц... у сред главе. Крв га свега обли... настаде прави урнебес... сви нахрунише на те, да те жива прождеру... полећеше у комаде свијеће, стакла, столице... еле, догоди се прави русвај. Најзад дотрче жандари, па те окују и одведу у тамницу. У томе се тргох иза сна и сва најезих од страха, као да је збиља истина оно, што сам у сну гледала. За дуго не могох да опет заспим, но се све окрећи с лијеве на десну, а с десне на лијеву страну, док једва пред зору малко тренем. Ама не мисли да сам дуго мировала. Под заклопљеним трепавицама засја ми скоро нека стравична свјетлост, час црвена као скрлет, час модра као проведрица, а час зелена као некошена ливада, а по тој свјетлости играју свакојаке наказе, које се непрестано тару и мимолазе, док се одједном прелију и извргну у чету људи мрка погледа и омрчена лица, што се спуштају низ једно пусто ждријело... Упознам их намах за кријумчаре. Ноћ је глува. Ти људи одмичу, одмичу ћутке... и ено их већ допријеше у равницу. Ту се, у самоћи, десио летниковац њеког варошлије, лијепа кућа двокатница, опасана нискијем зидићем са живицом. Зликовци прескоче један за другим преко плота и навале на кућу... Само један од њих не хће да пође за друговима. »Не ћу — вели — ни пошто на туђу муку... ако сам и кријумчар, нијесам разбојник... ајте ви, ја ћу остати овђе, да чувам стражу.« Они му одврну пакленим осмијехом и ишчезну сви у помрчини. Настане подужи мир, и одмах за тим одјекне у ноћи поклич човјека, који у помоћ зове. То је био глас ојађелог домаћина, који узмицаше, дижући хајку на хајдуке. Онај од нападача, који бијаше остао на стражи, истрча преда њ, да га застраши и замукне. Али се човјек нађе јак и зубат те и ако голорук, стане да се својим противником очајно рве... Понесоме се неколико пута низ ледину, док најзад заблиста у мраку оштар поморски пож... и онога сиромашка престаде запомагање...

— А зликовац? — упитам и нехотице цуру, протрнув сав од главе до пете. — Шта би од зликовца?

— Он се даде у бјег и покри рукама своје омрчено лице, као да га страх бјеше, да га

СЛОВО И ДЕЛО

УЛОМАК ИЗ УСПОМЕНА

И. ПОТАПЕНКА

од високе сводове станице Николајевог гвозденог пута стала да се купи публика брзог воза, она публика, која не хити заплахирана да извади карте два сахата пре поласка воза, која се не налази око касе, да јој чини дугачак рп, него она публика, која свугде показује само њојзи својствену увереност у опште и увереност о својем достојанству. Та публика стиже на станицу тек на друго звоно и одлази управо у вагон, тако мирно, као да одлази у свој обични ресторан да попије чашицу ракије. Та публика нема потребе да се тавори путничким торбама и сандуцима, јер су јој носачи, комисијонари или сопствене слуге већ све у напред уредили; с картом у шпагу, цигаром у устима мирно се спуштају на удобан диван прве класе и мирно настављају прекинуто читање новина, равнодушно слушајући треће звоно и не узимајући на ум када се воз крене.

Један пар младих људи, очевидно узрујан, неколико пута прешао пероном. Леп, плав млад човек, средњег узраста, млада, здрава лица, заоквирена русом брадицом, беше у лакој јесењем горњем капуту изредна кроја; у његовој спољашности не беше ништа путничког. С места се видело, да не путује, него да мора да прати. Но за то спољашност женскиње не остављаше ни најмање сумње, да је за путем. Дугачка бундица до ниже колена, о рамену коцкаст плед, испод кога извириваше путничка торба, дубоке галошне — то би све било непотребно, да се није спремила на пут. Не може се рећи, да су те путне ствари њеној спољашности давале угледности; напротив, изгледала је грбава, тешка, неспретна, и да јој испод црног кадифли-шепирића није извиривало младо лицице с два сјајна црна ока, човек би је могао држати за бабу.

— Но, с Богом, с Богом! Та ти се не бојиш дуга времена?! — рече јој млади човек, немирно погледавши на сахат станице, што показиваше да ће воз за неколико минута да се крене.

— О, не! Ја радо одлазим... Мало ми је не-обично... Но ја ћу се научити на живот у селу.

— А мени ће овде време свакако бити дуго. У осталом, тешко да ћу на то доспети... Запамти, да ћу онај дан, онај час, кога положим последњи испит, с места да се кренем на пут. А ти буди газдарица, права газдарица. Моја старица ће ти радо предати управу. Није више за њене године...

Тако ти узми сву управу у своје руке... И чини, што хоћеш и што знаш!...

Треће звоно. Млади човек снажно загрлио путницу, зазвучали сочни пољупци. Воз се кренуо.

Она је седела код прозора па видела како је ишао упоредо с вагоном све до краја перона; смешио се, клањао се, говорио нешто, но она није ништа чула, него је само видела, да му се усне мичу. За тим јој с пероном ишчекао из очију. Пођоше редови једнобојних кућа; веће зграде постајаше све ређе, дођоше на ред фабрике с високим димњацима од црвених цигаља; велико предградско село, ретка шумица, ниско грмље, а тамо даље нага степа, оживљена само једнообразном линијом телеграфских ступова.

У вагону је загушно; сва места су запремљена; нема познатог друштва; сваки путује сам, за то нема ни разговора. Свакоме је на челу исписано: посао, за то сви изгледају послени, сви замисљено ћуте. Путница је све гледала на прозор, но одавно већ није опајала предмете, што су јој пролетали пред очима. Није опазила ни две малене станице. Замислила се.

Мислила је, шта јој предстоји за неколико часова. Но поред тога је мислила и нешто друго, наиме се сећала оног, што је било пре два месеца. У мислима јој се некако незнано бркала прошлост са садашњошћу. Пре два месеца звала се Марија Андрејевна Маљавска, а сада јој презиме Куницина, то ће рећи — да се удала. То се десило ненадно. Отишла је у Петроград с тврдом намером да учи, и учила је вредно, редовно одлазећи на часове курса. Познанстава није имала скоро никаквих. Другарице две три, а и с њима се познала случајно, но се нису спријатељиле. За што? Што је била ћутљиве нарави па радо имала самоћу. Тако је прошла година дана, па јој то досадило. Она себи није казала управо: „досадило ми!“, него је стала опајати да је књига умара, а то није био телесни умор. С Кунициним се познала случајно, канда у позоришту, и била би га брзо заборавила, но он то није допустио. Стао већ о првом састанку да јој се удвара. Она се за њега заинтересовала, и не само због његове спољашности, него можда и за то, што је увек подсећао на књигу, када је одлазио њојзи, те проводио с њоме по више часова. Није било онда никад ни минуте ћутања. Он је говорио много, течно,

лепо, паметно, и, што је главно, симпатично. Наиме је говорио оно, што је она вазда мислила. И он је учио и спремао се да посвети свој живот оном, о чему је и она сањала. И када је говорио, очи му заблеставале од надахнутости, речи су му дисале искреност и срдачност. Крај том познанству би са свим логичан и природан. Једном јој он рекао:

— Маријо Андрејевна, нас двоје имамо исте мисли, делимо исте маште, тежимо истом смеру. Па за што да то чинимо појединце? Ја не знам, шта ви осећате, но ја... Та и сами знате... ја вас љубим!..

Она се није ни најмање зачудила, што је доиста већ знала да је љуби.

— Ја сам готова да пођем за вас! — одговорила му је она.

Чинило јој се, да и она љуби њега. Он је узео за руке, снажно их стиснуо, очи му се заблестале. Она поруменела — знак љубави. Учинио јој се, да он сав дрхће, но он је загрлио и снажно притиснуо уза своје груди.

— Ти си дивно девојче! О, како те љубим! — рекао јој је загушљиво од страсти.

И она је сва задрхтала, и њу је стало нешто да гуши, а то је био већ очит доказ, да и она љуби њега. Па шта јој фалило да му каже: „Љубим те“? Пред њом леп човек, допада јој се, једних су мисли, теже истом смеру, а то, као да је доста за срећу.

После недеље дана постала му женом. На курс није више ишла. То јој се на један пут учинило излишним. И то не за то, што би се била са свим одала новој срећи, не, ни по што; него је он знао тако много, био тако виспрене главе и тако речит, да је у његовим разговорима без краја налазила више садржине него у свима лекцијама. Тако је прошло два месеца. Тада се осетила матером. Сада на курс већ није могла ни помишљати те га је напустила и формално.

Да, и на што да је слушала курс? Тамо је само теорија, тамо су само речи, речи, речи. А она је сада била у стању да живи, т. ј. да оствари своје мисли и маште. Александар има селанце. Сад свршава курс — довршује технику — отићи ће у село, тамо ће стати лицем на лице оном, о чему су до сад толико говорили. „Све за њих. Све снаге, све знање, све имање, све за њих! (тако је он клицао, када су дуге зимске вечери на меком дивану проводили пред топлим камином). Оставићемо ову глупу престоничку вреву, преселићемо се тамо к њима. Овде нас не требају, овде је сувише разума, знања и добрих намера, ту обилна светлост засењује очи; а тамо — тама, па ако у ту таму изнесемо и само

слабу лучину, и то ће за нас бити срећа, и то ће нам поћи у отплату дуга“.

„У отплату дуга!“ Како је то лепо рекао. Њојзи се за чудо допала та реченица, с места је усвојила. Да, та он је добар, веома добар човек.

Приближавало се пролеће. Александру предстојали тешки испити те не имађаше времена за дуге разговоре. Решише се, да она отиде у село. Тамо је газдовала његова мати. Старица је била болешљива и већ одавно желела мира, те тако јој то добро дошло. Добиће младу газдарицу под руке, па ће се лако полако ослободити терета. И сад, седећи у вагону, у непрекидној хуци машине и зврјању точкова, с неким страхом помишља, како ће је примити са свим страни јој људи и какав ће да јој буде нов живот. Она није никад живела у селу па једва има појма о тамошњим људима и приликама. Једни јој говорили, да је у селу паклено досадно, а други да је у селу рај. Но она није веровала ни једнима ни другима. Она је одлазила у село са својим сопственим задаћама, делима и надеждама.

Прошла половина дана, прошао и добар део ноћи. Када је на малој станици сишла из вагона, беше на истоку већ зора зарудела. Ту су је чекали. Чекале је старинске каруце, запрегнуте тројком снажних чилих коња. Отуда је триест врста путовала без одмора. Путем јој кочијаш именовао места, њојзи са свим непозната. Ено дивне честе шуме, почела тамо амо већ да се зелени, то је добро тога и тога кнеза; а она, што почиње на пригорку па се отеже на десет врста, државна је. Даље, једва се виде од магле црвени кровови зграда, а над њима се издиже зелено кубе с крстом, то је женски намастир, богат, по уверавању кочијашеву богатији од свију спахија. Ено и двора Александра Сергејевића, ено се види већ скромна кућа од једног боја, заграђена тарабом. „Ово је већ све ваше!“ — разјаснио јој кочијаш, указујући на поље у наоколо па за тим стао да јој ређа где је што посејано: „Ево, овамо је сам очимац, тамо ће бити просо, а ево овде јечам.“ То је за њу било све ново и слабо појмљиво.

Ана Љвовна Куницина је дочекала не без неке свечаности. Старица је у њој поштовала жену својега јединца сина, својега љубимца, кога је она држала за најпаметнијег човека на свету. А била је жена висока, суха, лица изразна и строга. Имала је преко шездесет година, и видело се да није здрава. На бледом лицу много бора, ход јој несигуран, често уздисање, глас жалостан — све то сведочаше, да је Ана Љвовна већ помишљала на сеобу на онај лепши свет.

— Но, слава Богу! Узми, снашице, све у своје

руке, мени је време да се одморим! Одавно те већ чекам, одавно! Сада са тога дугог учења човек чисто нема кад да се паметно ожени. Јесте, Бога ми! Каква је била и то женидба? Ходио око тебе недељу дана, па хајд' под венац. Данас људи у свему хите, па се тако и жене суноврат. Данас им је женити се као да наруче пар хаљина... А у наше време...

И о првом састанку почастила снаху тиме, да јој је два часа причала, како је било у њено време. Видело се, да је то онај извор, из којег је Александар Сергејевић поцрпао своју страст к бескрајном говору.

Најпосле је старица снаси изјавила: „Право да ти кажем, у Саше је добар укус. Ти си баш лепушаста!“

Марија Андрејевна стала да се упућује у новом животу. Била је лоша газдарица па јој сваки корак на томе пољу упућивале дуге поуке Ане Љвовне. Марија је покорно слушала, није скоро никад одговарала, и у опште је мало говорила, јер је била ћутљиве нарави. Тиме је особито задобила наклоност старице, јер се ова обрадовала, да је у њојзи добила стрпљиву слушалицу. Ана Љвовна је две недеље по доласку снахе писала сину: „Твоја женица је златна. Где си је нашао? Слуша ме и поштује ме. Тиха је, смерна и сношљива. Баш је по мојој вољи.“

Наставе и упутства Ане Љвовне слабо се примали, но она је за то слабо марила. Њојзи је било главно, што је снаха стрпљиво слушала колико јој год говорила, и што јој није одговарала. Млада газдарица је све још била несигурна, изучавала људе и прилике и саслушавала поуке. Показали, шта више и предали јој већ на расположење многе газдинске ствари, коморе и магацине. Ту се уверила, да је Александрово газдинство у најлепшем реду и да нема узрока да се тужи на судбину. Имао је млатиљку, неколико усавршених плугова и других пољодељских машина, те још каквих машина, и, што је главно, још пун, недодирнут магацин жита. Ана Љвовна је снаси то благо показивала с неким поносом.

— То све је, снашице, стечено мојим трудом, све до последњег зрна! Сабирала сам три године!

— На што мени толико жито? — питала је неискусна снаха.

— Ах, види се, да ти о газдовању не разумеш ништа. Ево да ти кажем, па добро запамти. Три године је жито добро родило, сви су имали хлеба доста, те је ту цена била лоша. Па на што да сам га продавала буд за што? На што, кад сам могла

бити и без тога. Потребе сам покривала другим приходима, а жито сам оставила нека лежи, нека дочека бољу цену. Прошлог лета нам је слабо родило, житу је цена скочила, но ја га још не дам, јер ми се цена још не допада. На праву цену ће да дође тек после. Кад сине пролеће, када се зазелене поља, кад дође време да сеју јарицу а немају семена, тада ће да му дође права цена и тада ћу да га продам... Јеси ли ме разумела?

— Да, разумела сам вас! — одговорила јој ученица обичним гласом, а у себи помислила: „То мени личи на кајшарење. Да то зна Александар...“

Те године се касно сејало. Ратари узорали земље, но нису имали семена, да га баце у земљу. Упутили се у град, да траже жита. Тамо цене страшне, градске, које они нису могли платити. По старом обичају се после обрађали Ани Љвовној, но она је била неумољива. Једног јутра пет ратара потражили Марију Андрејевну. Како је изашла пред њих, они се бацише на колена па завапише:

— Не убијај нас, лепотице! Немамо ни зрна, ни паре да купимо... Њиве нам непосијане... Немамо залогаја хлеба у кући! Помози нам! На јесен ћемо ти све поштено вратити!...

Марија Андрејевна није могла да схвати шта је у ствари. Позвала газду. Овај јој разјаснио, да је сада жито веома скупо па да ће га те недеље послати у Москву.

— Ко вам је то заповедио?

— Ана Љвовна.

— Ана Љвовна је мени предала сву управу. Ја вам заповедам, да у Москву не пошљете ни зрна, а овим људима с места издајте, колико им сад треба за семе.

Газда се убезекнуо. Шта јој пало на ум, и је ли још ко чуо тако што?

И доиста, шта јој је то пало на ум? Од куда је узела ту одважност, тврдост и распоредителност? То она није знала ни сама. Само је помислила: „То је згодна прилика да слово приведем у дело... Александар ће ми казати хвалу... Тако је мислила. А болело је, и стидела се, када су ратари, чувши ту њену заповест, стали да јој целивају не само руку, него и хаљину. Силом се отела од њих па побегла у другу собу.“

Час касније ју потражила Ана Љвовна. Била је узрујана, шта више потресена.

— Је ли истина што су ми јавили? Је ли истина да ви поклањате жито? Какав је то нов обичај?

Глас, којим је то питала, беше раздражен, изражаваше презирање и намеру да увреди. Но Марија Андрејевна је и то примила уздржано и мирно.

Ви се без узрока жестите; ја то нисам учинила само својом вољом. Александар хоће тако...

— Александар!? Мој син? Он хоће да ти поклањаш жито, када му је цена необично велика?

— Да, Ана Љвовна, ја вас уверавам да он тако хоће. Он је увек тако хтео и увек ми говорио, да тако треба чинити.

— Но, од вас двоје мора да је једно сишло с ума, или ти, или он!... Па добро! Ја перем руке, газдујте сами, газдујте, па да видимо шта ће бити!

Отишла па се забрвила у своју собу. „Опрала руке“, но и опет се одмах прихватила, да напише сину писмо. То писмо је напунила једом и ужасом. Позвала га, да јој разјасни ту ствар, искала од њега власти. Нарочити га однео на станицу и испратио га с експресом.

Међу тим пет сретних ратара раструбили по селу глас о доброту младе госпође. Ратари нагнули све гомилице. Марија Андрејевна их све примила љубазно и заповедила, да свима издаду жита за семе. Куницинов спахилук дошао на један пут чудан. Газде и слуге изгубили памет, пошли оборених глава, удивили се, не знају шта да раде. Нису могли да верују да је истина, што се збивало пред њиховим очима, што су чинили својим сопственим рукама. Ана Љвовна се забрвила у својој соби па тамо чисто беснела. Када се сретала с Маријом Андрејевном, једва да је погледа, једва да проговори по коју реч, и ту би проговорила скоро зверски срдито, и казивала јој „ви“. Марија Андрејевна се чудила тој свирепости у тој тако добродушној старици. Људи, из ближе познати са спахинским двором, говораху, да је млада госпођа мало ђакнута. А они, који су од ње примали семе на поклон, то нису говорили, но нису само за то, што их није нико питао.

Прошла недеља дана. Дељење жита се све настављало. Ана Љвовна је сваки час распитивала, није ли стигло писмо. Најпосле донеше писмо, и то је писмо старицу с места разочарало. „Ви претерујете. Ако је Марија десетак ратара испомогла из невоље, ја у томе не налазим никакво зло. А што се тиче Вашег прорицања, да ће све имање да пропадне, то се ви без узрока плашите, и до тога је још далеко.“ Ана Љвовна згужвала писмо па плапула: „И он је сишао с ума, обоје су сишли с ума!“ Мучила се још један дан, но дуже није могла да издржи. Дељење жита узело невероватне размере. Отправила Александру Сергејевићу брзојавку: „Ти си сишао с ума. Расула ти преко двеста пудова жита. Шта још чекаш?“ Исто вече Марији Андрејевној стигао брзојавни одговор: „Шта ти чиниш?

Ти унакрштаваш све моје планове, упропашћујеш имање. Престани до мог доласка.“

Она упустила из руке лист, на којем беше написана та брзојавка. „Боже мој! Зар да и он суди као Ана Љвовна?!“ И с места му одговорила: „То је на отплату дуга. Сећаш ли се!?“ На то није добила одговора, но други дан у вече он искрсао сам.

Улучио двадесет и четир сахата времена између два испита. Ствар му се учинила веома важна. У осталом је изгледао миран, говорио о својим испитима, попио чај, а кад су повели реч о ствари, говорио је мирно и просто: „О том после, после, имамо кад.“ Но у души је слутио страшна разјашњавања, спремао речи, сабирао доказе, и није био ни најмање миран.

После чаја је разговарао с матером, за тим отишао жени. Почео је несмело, некако збуњено; било је очито, да сам није био тврд у својим мислима.

— Драга женице, видиш, ми управо немамо ништа да разјаснимо... Надам се, да си већ и сама увидела... Ти си се просто занела... Добра дела човека увек заносе... А сад већ сама увиђаш, да треба да се зауставиш...

— Ја ништа не увиђам, ништа, ништа!...

— А то је тако јасно!... Помисли, да раздамо све, што имамо, чиме бисмо тада живели...

— „Све за њих: све снаге, све знање и имање...“ цитирала му она рођене његове речи, гушећи се од плача.

— Ах, Боже мој! Та то је истина и остаје тако... Но те речи не ваља разумети тако буквално... Ја сам исказао те речи, па по твом тумачењу бих требао да изујем чизме, да их дам оном, који је бос... Но то би био подвиг, а ја не могу, не умем бити подвижник, ја хоћу да се крећем и да радим у границама могућности...

— Знаш шта, Александру! Нека о том буде доста! Ја знам да ти умеш мени много наговорити, много паметних речи; ја знам да ћеш ти мени говорити тако убедљиво, да бих ти могла поверовати, да бих ти могла дати за право... Но за то би ти и опет остала лаж. Дакле ће боље бити да о том не говоримо више... Ти не знаш шта мене боли. Не боли мене, што ти ниси подвижник, не, ја то од тебе не тражим... Али за што си ми лагао? За што?...

— Мања!... Сети се, да сам ја твој муж...

— Ах, Александру!... Шта ћеш с тиме?...

Та то у ствари не може ништа изменити... Јесте да сам твоја жена, јесте да носим на срцу твоје дете... Но ти видиш, да ја већ нисам више она, која сам била... И све само за то, што си ми

— Слагао, За што си ми слагао?... За што си ми слагао?...

— Мањице, ја ти нисам слагао... Не, нисам!... Знаш ли шта је то било?... То је био занос, племенит младићски занос, злато моје!... У томе нема ничега ружна... Али живот... Ах, дотакни се само живота, одмах ће ти разбити све идејале у трештине!...

— И то су лепе речи... Али мени не треба лепих речи, молим те, Александру, не треба ми...

— Да, да, лепе речи... Али, Мања, злато моје, та ти мене љубиш!...

Узео је за руке, пољубио их. Она узрујано устала.

— Хајдемо одавде, води ме... Али одмах, одмах!... Овде не могу више издржати, тишти и дави ме нешто... Овде се, како сам кажеш, мој идејал разбио у трештине... Хајдемо!...

Он јој се није одупирао. Био је сав сретан, што се та ствар свршила тако, без буре. А за после је био уверен, да ће то са свим прећи. Живот ће је углачити.

Два часа после тог разговора возили се до станице. Хитили су да ухвате брзи воз. Ана Љвовна пре њихова поласка позвала сина к себи па му рекла са свим озбиљно: „Гледај да ју излечиш. Није ти здрава.“

С руског превео М. П. Т.

П О У К А

ШТА ЋЕ БИТИ СА ЗЕМЉОМ ДО ПОСЛЕТКА

(Наставак)

Како комета страда, кад наиђе на планету, леп је пример са Лекселевом репатицом. Та комета била је толико непажљива, па се године 1767 приближила јунаку Јупитру; била је 580 пута ближе њему но сунцу. Он није разумео шалу него је комету у ред довео и показао јој пут, којим треба да иде, и чак јој је прописао, за које време да се враћа к сунцу: одредио јој је време између пет и шест година. Само је једанпут послушала та комета бога Јовиша године 1773; други пут јој се прохтело, да Јупитру још ближе дође, али је сада зло прошла. Откуд да Јупитар Тонанс у друштво долази са кометом једном, и шта ће она да га узнемирује у његовој рођеној кући и посред четири синчића му, четири месеца му? Јупитар се размахну, силовито замахну те избаци комету, не из свога дворишта него, како астрономи мисле, чак и из сунчеве авлије; отера је у бели свет, за то се није до сад никад ни видела а не ће се никад ни појавити на хоризонту нашега планетнога система. Сам Јупитар као и његови прапорци месеци не претрпеше никакве штете.

Колико је дакле познато, сретала се Земља са репатим сестрама својима, сретала се, поздрављала се, од радости се смешила, можда и руковала, па за тим опраштала и сестру на далек пут испраћала; сестри је тешко било, за то је сузе пролила у силним звездама падалицама, па и дан данас још пролива сузе комета, кад к Земљи ближе дође.

До сад је комета страдала, а хоће ли Земља кад страдати, бог свети зна! Можда ће се наћи и који

астроном, да то каже, али свакојако пре не ће него што хоће.

Да видимо, може ли земља страдати, испитаћемо мало, из чега су комете. По нашем данашњем знању сигурно стоји, да репатице нису никако чврста тела, него су у комети силна пресилна ситна тела, такозвани кемички прах; он може бити лако остатак каквих већ пропалица светских. Наиђу ли ти остаци у земљину атмосферу, они се трењем загреју, засветле али и у пару претворе — ишчезну. Метеорити, који данас тако често на Земљу падају, слични су са репатицама, само они допру до Земље још у чврстом стању, но много пута и излупани, распаднути у више комада. Шијапарели, тај највећи живи астроном, доказује, да су комете, метеорити и звезде падалице једно те исто у ствари, разлика је само у томе, колико је исто као чврсто тело. Све то креће се по небу, те их видимо тек у згодним приликама: примакну л' се сунцу, добију реп, то су репатице; примакну л' се Земљи и падну л' на њу, имамо метеорите; звезде падалице за нас можда су метеорити, за други крај или и не падну нигде, већ само кроз атмосферу протрче врло брзо.

Можда ће вас запимати, да кажем, како реп постане? Кад се комета, свакојако још без репа, приближи сунцу, њени делићи, који су дотле мирни били, узбуне се, све ври у томе небесном телу. По свој прилици биће, да се загревањем комете, кад се сунцу приближује, буде електричне снаге у ко-

смичне прашине. Прашина појури најпре сунцу, но за тим брзо почне од њега бегати, јер ју оно својом електричном снагом одбија. Прашина бежи далеко и оставља за собом трага; осветљени делићи једни ближе су сунцу а други даље и ти су већином тавнији, али су ти и раздељени један од другог те кометин реп према крају шири се. Ако то узмете на ум, лако ћете појмити, шта је глава у комете: то је још доста густа, неразбачена и необијена прашина; лако ћете протумачити, за што се та глава мање више мења и често за врло кратко време; лако ћете схватити, за што је реп у комете свагда од сунца окренут; на послетку није вам тешко ни на то одговорити, за што нема репа у звезде, кад је далеко од сунца. Овим се лако разреши и загонетка, за што је многа репатица мања, кад се поново приближи сунцу.

Реп је дужином различит, али је свагда врло, врло редак. Томе је сведок и то, што се кроз њега виде често и ситне звезде а светлост им ништа мања није и што се та светлост баш никако не прелама, а тога би морало бити по физикалним законима.

Да је реп врло, врло редак, доказује и то, што се сарамерно малена глава рашири на грдан простор: глава у једне комете од године 1811 била је дуга тек око 4000 километара а реп је био дугачак 110 милијона, те је према томе милијон пута ређи био од главе. Па кад је више пута и глава тако ретка, да звезде кроз њу виде, како мора онда тек реп редак бити! Године 1882 није се могла глава једне комете ни најбољим справама опазити, дакле је била и малена и ретка, реп је био доста велик и ипак рачунају, да је тежак био тек неки килограм; та је комета морала по томе страшно ретка бити.

Из овога уједно видесте, да је глава у комете врло ретка. Да је она доиста така, опазили су особито код велике комете од године 1862. Посматрали су је, кад је баш испред сунца била, дурбином, што је 1500 пута увећавао, и показала се тек као мала тачка. У опште пак, кад су комете испред сунца, ни најмање им се глава не види нити на сунце ишта утечу.

И реп и глава у репатица су врло ретки, па кад би и наишли на Земљу, а не би се до површине земљине испарили и по атмосфери разишли, не би ваљда баш тако страшно било по земљу! Тим пре је мања погибао, што се репатица и у самој атмосфери још шири, јер се загрева и испарава. Ако би пак допрла комета до Земље непромењена и доста густа, последице би по земљу и по нас страшне биле! Али о тим страхотама не ћу да гово-

рим, кад то по свој прилици не ће бити никад. Сударом Земље и комете мора комета свагда дебљи крај повући!

Да сврнемо укратко на Фалбово прорицање крајем прошле године о пропасти света у години 1899 а на дан 13 новембра. О томе је врло лепо и популарно писао Лав Бренер у „Buch für Alle“. Кратко одатле вадим и пред вама читам:

Пропаст наша биће, по Фалбу, од комете, коју је 1866 године нашао Темпел и која је 14 јануара те године најближе сунцу била. Кад се пут њен боље испитао, докучило се, да је јако сличан звездата, које падају око 14 новембра сваке године и које долазе из групе звездане Лав — Лео — па се и зову леониди.

Леониди, као и Бјелиди или Андромедиди, па за тим Перзејиди или Лаврентијев рој, који падају сваке године између 9 и 13 августа, те Лириди, што нам се јављају сваке године између 19 и 23 априла, морају бити свакојако остатци разбачених и испарчетаних комета, који се небом крећу по путу своје родитељице и у одређеној даљини један од другога. Кад таки делићи некадањих, ваљда и на гласу, репатица дођу у пут наше Земље, па можда у њену атмосферу уђу, они просветле, догод кроз атмосферу иду или догод се у тој атмосфери не разиђу у пару а може бити и док на земљу не падну.

Леониди су одавно познати. Већ у години 902 има о њима говора; појаву њихову бележили су те тако знамо данас, да се они највише јављају сваке $33\frac{1}{4}$ године, то ће рећи, да се после сваке $33\frac{1}{4}$ године највише њих са Земљом сукوبي. Из овога пак закључити морамо, да је мати ових падалица, она комета, за $33\frac{1}{4}$ године оптрчавала својим путем око сунца. Осим тога и то видимо, да се ове звезде падалице нису тако раштркале, да неке нису испредњачиле а друге заостале, јер их нема сваке године баш много, ма да их има. Ови леониди су још у друштву и у чонору лете око сунца а друге падалице се прилично већ разишле, јер их сваке године пада прилично, а то каже, да их има по целом путу једна за другом. Узмемо ли, да страшна Фалбова комета, тај злотвор земљин, у години 1899 има неке везе са леонидима, да је он можда највећи и најјачи лав међу лавићима, што не смемо за сигурно узети, то ће се и он Земљи на виду показати 1899, јер су баш године 1866 силни леониди падали. Године 1899 је ред на леониде, да се проспу по небу и да нам лепа уживања даду а Фалб нас баш њима у првој линији плаши а у другој тек даје нам уживање, ако дотле не страдамо.

Године 1799 забележио је Хумболт и Бонплан, да су падали леониди 12 новембра, 1833 падале су 13 новембра, 1866 опет 14, те тако се сигурно можемо томе лепоме падању надати и године 1899 на дан 15 новембра, јер се сваки пут за један дан закасни, разуме се, ако се још за ових пет година, што имамо да чекамо, не догоди штогод, што ће појав изменити.

Тако Бренер против Фалба!

Видесмо, да сукоб и судар са кометом није до сад Земљи ништа нахудио. Падало је до сад и силно метеорно камење или силни метеорити; они су можда овде-онде кога и убили и какве штете начинили, али да су свима људма и Земљи као целини од штете и на пропаст били, то не стоји; не ће метеорити ни у будуће кад Земљу упропастити!

Репатице, метеорити и звезде падалице тешко ће Земљи нахудити! Хајдмо даље!

Поред нашега планетнога система још су безбројни системи у неизмерном небесном простору. Наше сунце не стоји на једном месту, већ јури у грдну небесну провалију без престанка а са собом вуче и Земљу тако, да Земља, откако је, никад није двапут истим путем прошла ни на једном месту двапут била: сунце се миче ка звезданој групи Ераковој (Херкуловој).

Па зар не може бити сукоба? Зар се Земља не може срести са каквим новим, сјајним сунцем, или са каквим старим, мртвим? Било то сунце младо и сјајно и топло а било старо и тавно и ледено, дочекати може Земљу радо и весело у своја топла или пак у ледена наручја! Зар се Земља не може срести са саквом небесном масом, са каквом небесном маглом или пасти у какву небесну замку? — Може!

И доиста догодило се већ овако што! Срећа наша, што то није са Земљом било! Има прибежежено, да се тако што од Хипарха, дакле за две хиљаде година, збило равно 25 пута: први пут 134 године пре Христа.

Па шта се догодило управо?

У разним звезданим групама просијала је која нова звезда; неко је време сијала и онда престала, или сасвим или јој је светлост тек ослабила. Ево примера од лепших.

У Степеницама (Столовима, Престолима, Cassiopea) засијала је године 1572 једна звезда јаче него икоја звезда на небу, надмашила је у светлости и нашега Јупитра, нашу Светлицу па чак и Даницу. Сијала је тако близу пуних осамнаест месеци а нестало је са свим тек године 1575. Њу је опазио астроном Тихон 11 новембра 1572 те су је назвали

Тихоновом звездом. Доцније су звездари тражили по звездарским записницима и године унатраг рачунали, па су нашли, да је та иста звезда исто тако јако сијала и године 630 па и 315 после Христа па да је то била и она звезда, што се на истоку појавила, кад се родио Спаситељ света Господ наш Исус Христос и да је она и довела источне мудраце у Јерусалим и у Витлејем. Доцнији астрономи доказују, да ова витлејемска звезда постаде тиме, што се саставише и наблизу сијаху две и иначе светле планете: Јупитар и Сатурн (Светлица и Коларица). Звезда Тихонова јавила се и године 1883 и цео свет је гледао на њу као на чудо. (Види „Годишњак“ 1886, чланак „Да познамо звездано небо“, писао га др. Ђорђе Натосевић.)

Године 1866 јавила се једна звезда у јату Северне круне, године 1876 у јату Лабуда. Скоро у ове дане а на име у години 1891 јавила се сјајна звезда једна међу звезданим кирицијама (Fuhrmann), која је на очиглед људма наједанпут са звезде четрнаестог реда скочила на звезду петог реда, но то је трајало само три месеца и то од 7 децембра 1891 до 6 марта 1892; за тим је спала на четрнаести ред, а доцније и на шеснаести. Ово каже, да је ово далеко небесно сунце педесет хиљада пута било светлије за она три месеца него пре тога или после тога времена. А томе мора бити јака разлика То је појав и сувише необичан!

Овака промена у светлости звезданој јавља се највише у кумовској слами и више њих тумачило ју је, или бар више њих хтели су да тумаче и протумаче. Селигер (Seeliger) узима, да је какав велик метеор, можда и каква планета, јурнула у какав год космички облак, па се у њему запалила као оно што се и метеорити упале, док јуре кроз земљину атмосферу. Метеор је светао, док кроз облак пролази; наиђе ли на нов облак, просија на ново. Huggins узима, да се два слаба сунца или у опште два сунца, која се тек на телескоп виде, приближе али се не сударе, већ се једно око другог окрећу и тако утечу, да и из једног и из другог искаче све сама ватра а изазивају електризам тих сунаца.

Но тумачили то како му драго, доста је да се на небесима збивају такве мене и да им разлог и узрок велики бити мора, па се то може догодити и са Земљом. То би била смрт органским створовима посред нај јаче ватре а могла би и Земља пропасти.

Не треба баш много да се загреје Земља па да организми на њој пропадну. Ето лети, тек који десетак степени ако је јача топлота, па да помремо, а бива богме и тога! Доста је и 100, 500 ил 1000 степени, па да никаква живота не буде на Земљи.

Пређе ли за који месец та топлота, Земља ће остати али пуста, грозно пуста: организми би се морали поново вишњом силом развијати и развити.

Каква небесна магла или облак може наићи на чврсто тело, али врло тешко да би се два чврста небесна тела сударила. Оба тела имају у себи енергије, те утичу једно на друго; не предаје се ту једно другоме на милост и немилост; свако се отима, свако себи дере. Да мало издаље наведем пример, из кога ћемо видети, како небесна тела у опште утечу једно на друго. Споменуо сам, како је Јупитар немилостиво поступао са кометом у прошлом веку. Тако се он влада свагда и са свима кометама, које дођу у његов пут кад су сунцу најдаље; комета трећа од године 1862 сведочи нам, да иза Нептуна мора бити још једна планета, која за 300 наших година обиђе око сунца; јер се њен пут тек само тако може довољно протумачити. Ово све каже дакле, да небесна тела утечу једно на друго. За планете и комете знамо то сигурно, ако се јаче приближе; чак се зна и како утечу.

Свака комета, кад уђе у двориште нашега сунца по путу у параболи, или ускори или успори путовање, чим се каквој планети приближи. Ускори ли, пут јој одмах пређе у хиперболу; догодило се с њоме што или не, она иде тим путем даље, да се не врати никад, јер пут јој није у затвореној линији. Успори ли репатица, пут јој пређе у елипсу и она ће се враћати, догод је опет што с пута

(Свршиће се)

тога не стера. Сама планета, као што је и Јупитар радио, збуни комету, ако се више пута вратила већ и спорије кретати почела: планета сама ускори репатици својим непрестаним нападајем брзину и стера је на пут, којим је пре ишла. Разуме се, да и друга небесна тела колико толико имају удела у томе утецају. И наша Земља може бити Јупитар и комету трзати овамо онамо, ако дође у таку прилику, да јој се ова примагне; она не би само тако силовита била.

Јупитар је баш силан и моћан, па ипак репатицу није привукао; задржао ју је истина, али му она ипак умаче. То је зацело отуда, што се комета креће и што, по физикалним законима, и кретање и брзину задржава, те јој њена сопствена брзина не да, да се судари са другим небесним телом.

Тако се 17 септембра 1882 године једна комета приближила сунцу брзином од 180 км. у секунду, ујурила је у његову атмосферу и неки сахат закрилила му куглу, али се чак и сунца ослободила на својим путем даље отишла. Исто се то збило и 27 фебруара 1843. па 27 јануара 1880, па 11 јануара 1887.

И брзина дакле, којом се небесна тела крећу, не да им, да се тако лако сукобљавају. И то говори против судара.

По свему стоји, да ће Земља врло тешко страдати изненада; да Земља не ће страдати ни изненада пропасти.

Стеван Милованов

КЊИЖЕВНОСТ

ТОДОР БОСНИЋ И — ОДБРАНА СЕНТОМАША

У »Љетопису Матице Српске« приказује госп. А. Ђукић „Успомене из народнога покрета 1848. и 1849. године“ од Новака С. Голупскога, те му замјера што не спомиње «да је у Сентомашу на дан првог непријатељског напада на тај стан заповедао пуковник Стеван Сурдучки, већ вели да је Тодор Боснић распоређивао са сентомашком посадном снагом, у коју је погрешку пао и мајор г. Стефановић-Виловски» (књига 178, стр. 136). Дакле је криво, што пишу ова два савременика и борца, т. ј. да је Тодор Боснић у првом крешеву заповедао с народном војском и предводио је. Игњат К. Сопрон написао је 12 подлиста-

ка под именом »Geschichtliche Fragmente« (у Semliner Wochenblatt-у за год. 1884). На почетку првога истиче на жалост већ покојни Сопрон, да је својим пређашњим чланком »Wie ich nach Semlin kam« (у ком има такође догађаја из буње) повео за собом Тодора Боснића и Димитрија Орела, јер су му ено и они подавали релација и других списа, да те историјске уломке напише. Што није Сопрон нашао у тијем хартијама, то су му ова два знаменита Србина казивала наустиче; а и сам је памтио доста, те му је тако и овај његов рад врло важан, кад се стане дијелити перје јунацима из онога доба.

Прем да смо Тодора Боснића сахранили у Земуну као сиромака са старим рипидама, ипак јунаштво његово, које је починио као команданат сентомашке посаде, не смије да му потамни; јер ако му се и то одузме, онда смо му одузели и *име* и *глас*: једине тековине читавога живота његова, које су сваком јунаку милије од свега на свијету.

Послије смрти Сопронове доспио је у моје руке и спис »Relation über die unter dem Commando des Gefertigten stattgefundenen Gefechte bei und um St. Tomas in Bacska, im Jahre 1848«; потписан је Тодор Боснић у Старим Бановцима 20. јунија 1865. И по овој релацији био је први нападај на Сентомаш доиста 2. (14.) јулија 1848, али само са варадинске и бечејске стране. *Тодор Боснић био је прије буне стражмештар у ц. кр. војсци*; но у Сентомашу он је као *народни капетан* управљао с војском све док није послије битке дана 7. (19.) августа предао управу тадашњем натпоручнику Бизи. »Nach diesem glücklich zurückgeschlagenen Angriffe habe ich das Commando von St. Tomas an den Herrn Oberlieutenant Bigga förmlich übergeben und die 11te Feld-Compagnie des 2ten Feld-Bataillons zu commandiren übernommen«. Бига је на Преображење *пред вечер* са још 6 официра приспио у Сентомаш и довео је са собом 3 до 400 војника. И те је *ноћу* Боснић обилазио страже, те кад му је ратна полиција (коју је он завео) привела Србина из Бечеја, који је донио глас, да ће у зору непријатељ ударити на њих, отишао је Боснић с њиме к Бизи, и јавио му је то. А по што Бига није познавао бојно поље, то му је Боснић казивао, шта ваља да се ради.

Димитрије Орељ, ц. кр. натпоручник у миру, присни пријатељ Боснићев, врло важна личност за вријеме буне, и данас је, буди Богу

хвала, жив и здрав! Један дио његових биљежака објавио је Сопрон под натписом «Aufzeichnungen eines Achtundvierzigers» (Semliner Wochenblatt за годину 1892). Па и он тврди, да је садржина сориједа напоменутих релације цијела истина, т. ј. да је Боснић био доиста команданат у Сентомашу кад је био први нападај, и све док га није Бига одмијенио. Потоњи пуковник Сурдучки биће да је у то вријеме био у Жабљу, јер из Земуне је морао да бјежи; а што се не смије метати с ума: јесте да је *Тодор Боснић био проглашен за војничкога бјегунца са свом својом дружином* — све док није Бига дошао у помоћ. За то је његово стражмештарско мјесто запало одмах Манока из Митровице; а тога ради и није послије код варадинске пуковније ни постао ц. кр. официром, већ код Шајкаша. А постао је поручник (лајтнанат) заједно с Орељем 8. септембра п. н. 1848.

Молећи госп. мајора Стефановића-Виловскога, да и он са своје стране поради, да се Боснићева заслуга не крњи и не преноси ни на кога другога, нарочито бих желио да дознамо: је ли и Сурдучки у те дане (кад је био први нападај) био извикан за војничкога бјегунца. Одговор на ово питање одлучиће, ко је огријешо своју душу пишући што није право. Та у *„прокламацији народу српском“*, која је изишла у Карловцима 18 јулија 1848 »из засједанија главног одбора народа српског«, долази и ово: »Послије битке код Феудвара (Фелдварца или Удварца), у којој смо ми дољепотписани учествовали, у *понедељник 5. јулија т. г. одређе-ни смо били од нашег господина капетана Теодора Боснића, да стражу у Феудвару чувамо, мир и поредак одржавамо*«. А гдје бјеше Сурдучки? Вај шта кажу *мемоари Саве Вуковића* о том?

Сваком своје!

Мојо Медић

ЈАНКО КОТАРАНИН И ТУРЧИН СА УДБИНЕ

(НАРОДНА ПЈЕСМА ИЗ ЛИКЕ)

Вино пију до три побратима
На Кунари, на росној пољани:
Једно побро од Прилипа Марко,
А друго је са Котара Јанко,
А треће је Ускок Радоване.
Кад се браћа понапише вина,

Марко пита са Котара Јанка:
„Е мој брате, са Котара Јанко!
„Јеси ли се икад препануо:
„Јал’ на пољу коња и јунака,
„Јал’ у гори вука и ајдука?
Ал’ говори са Котара Јанко:

О мој брате, Краљевићу Марко!
 „Још се никад препануо н'јесам.
 „С једним путем на Удбину поћох,
 „Кад ишћерах коња на Кунару,
 „Ту се тавна ноћца уватила,
 „Свезах коња за јелу зелену,
 „А под букву ватру наложио.
 „Кад је било ноћи по поноћи,
 „Ћадија ми буква прегорети,
 „Кад из букве јунак излетио,
 „Ћав'ле у глави зуба иједнога.
 „Два окрљка,*) остала му пуста,
 „Када шкрине, из њих ватра сине.
 „Ако мени Бог и срећа даде,
 „Да дочекам дана Ђурђев-дана,
 „Ја ћу звати њега на мегдане,
 „Јере га познам Турчин' са Удбине.
 Вино пију, а тако диване,
 Кад л' ето ти Турчин' са Удбине;
 Позна њега од Котара Јанко,
 И одмах га позва на мегдане.
 Ватише се о плећи јуначке;

*) Окрвњен или преломљен зуб.

Како га је Турчин уватио,
 Два му ј' б'јела ребра преломио,
 Виде му се б'јеле цигерице.
 Тада рече са Котара Јанко:
 „О мој брате, Краљевићу Марко!
 „Дошло ми је да изгубим главу.“
 Јал' говори Краљевићу Марко:
 „Кад уд'рило по два на једнога,
 „Не било нас овђе ни једнога;
 „Јеси к... а са Котара Јанко,
 „Зашто си ханџар од дувана“.
 Он се вати десном својом руком,
 Довати се танана ханџара,
 И распори Турчин' са Удбине.

* * *

Завршетак пјесмице сјећа нас на одговор
 »из облака виле« Краљевићу Марку, када га
 је Муса Кесеџија био стрпао пода се, и то
 на стихове:

„Срамота је двоје на једнога;
 „Ће су тебе гује из иотаје?“

Јамачно је ова пјесмица варијанта Вукове
 пјесме »Јанко од Котара и Мујин Алил«.

Мојо Медић

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— „Балканска Царица“, величанствена драма витешког
 владара црногорског *Николе I.*, изишла је ово дана у дру-
 гом издању, које је веома укусно и богато опремила књи-
 жарница А. Пајевића.

— Од целокупних дела покојнога *Милутина Ј. Илијћа*
 изишла је прва књига, у коју су ушле покојникове песме.
 Уз књигу је додана песникова слика и предговор, у којем
 је у најкраћим потезима изложен живот и рад Милутина Ј.
 Илијћа. Књига је штампана у Београду у *Смиљеву* а цена
 јој је 1-50 дин.

С М Е С И Ц Е

(Електричан ручак.) У Њујорку има друштво, што се
 зове „Franklin Experimental-Club“. То је друштво недавно
 приделило свечан ручак, славећи годину дана како постоји.
 Трапезарија је била електрички осветљена. Послуживала је
 малена електрична железница, и јела су била кувана елек-
 трицитетом. На једном крају стола био је аутомат, који је

приказивао славног Венијамина Франклина. Тај је аутомат
 поздрављао госте фонографски а после првог јела изговорио
 је оштру здравицу. Док се ручало, свирао је у побочној соби
 велик музикалан инструменат разноврсно комађе, које је пре
 пет година на париској светској изложби 1889 било упевано
 или усвирано у фонограф. Кад је био ручак готов, као киша
 од цвећа пала је и покрила сто. А шта је било? Док су ру-
 чали, цвеће је лебдело у ваздуху, јер је било привезано на
 гвозденим дршковима, које је магнет држао у ваздуху; но
 чим је електрична струја била прекинута, магнет је упустио
 цвеће, те је тако попадало на сто. Кад су гости устали од
 стола, фонограф поче свирати тријумфални марш онај, који
 је први пут свиран на светској изложби у Чикагу.

А. М. М.

Поправка. У 24 броју „Стражилова“ а на страни 373 а
 у трећем реду од доле место у окретима *спретнија* треба да
 стоји у окретима *спретнија*; у 25 броју пак на страни 394 а
 у дванаестом реду од горе место *Ришанином* треба да стоји
Ришанином.

САДРЖАЈ: Песништво: Ноћна песма. Пут По тишини. Слово и дело. — Поука: Шта ће бити са Земљом до послетка. —
 Књижевност: Тодор Боснић и — одбрана Сентомаша. Јанко Котаранин и Турчин са Удбине. — Ковчежић:
 Књижевне белешке. Смесице.

Издаје књижарница Луке Јоџића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.